

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІЗІОЛОГІЇ, ІМУНОЛОГІЇ І БІОХІМІЇ З КУРСОМ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА
МЕДИЦИНИ

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декан біологічного факультету

Л. О. Омелянчик

2018 р.

Основи медичних знань

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

підготовки бакалавра
для всіх спеціальностей
та освітньо-професійних програм

Укладачі: Литвиненко Раїса Олександрівна, канд. біол. наук, старший викладач кафедри фізіології, імунології і біохімії з курсом цивільного захисту та медицини,
Бражко Олена Олександрівна, канд. біол. наук, старший викладач кафедри фізіології, імунології і біохімії з курсом цивільного захисту та медицини,
Амінов Руслан Флузович, асистент кафедри фізіології, імунології і біохімії з курсом цивільного захисту та медицини

Обговорено та ухвалено
на засіданні кафедри фізіології, імунології і
біохімії з курсом цивільного захисту та
медицини

Протокол № 6 від «04» чудня 2018 р.

Завідувач кафедри

В.Д. Бовт В.Д. Бовт

Ухвалено науково-методичною радою
біологічного факультету

Протокол № 7 від «7» березня 2018 р.

Голова науково-методичної ради біологічного
факультету

В.В. Перетяцько В.В. Перетяцько

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, 02 Культура і мистецтво, 03 Гуманітарні науки, 05 Соціальні та поведінкові науки, 06 Журналістика, 07 Управління та адміністрування, 08 Право, 09 Біологія, 10 Природничі науки, 11 Математика та статистика, 12 Інформаційні технології, 20 Аграрні науки та продовольство, 23 Соціальна робота, 24 Сфера обслуговування, 29 Міжнародні відносини	за вибором	
Розділів – 2	Спеціальність	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 90	091 Біологія, 102 Хімія, 205 Лісове господарство, 073 Менеджмент, 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність, 081 Право, 061 Журналістика, 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа, 051 Економіка, 072 Фінанси, банківська справа та страхування, 075 Маркетинг, 071 Облік і оподаткування, 231 Соціальна робота, 033 Філософія, 054 Соціологія, 052 Політологія, 053 Психологія, 026 Сценічне мистецтво, 022 Дизайн, 017 Фізична культура і спорт, 227 Фізична терапія, ерготерапія, 014 Середня освіта, 242 Туризм, 241 Готельно-ресторанна справа, 035.01 Філологія (українська мова та література), 035.03 Філологія (Російська мова та література. Друга мова; Слов'янський переклад (польський)), 035.04 Германські мови та літератури (переклад включно), 035.05 Романські мови та літератури (переклад включно), 105 Прикладна фізика та наноматеріали, 104 Фізика та астрономія, 111 Математика, 113 Прикладна математика, 126 Інформаційні системи та технології, 122 Комп'ютерні науки, 121 Інженерія програмного забезпечення, 032 Історія та археологія, 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії	2 -й	-
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 год самостійної роботи студента – 3,6 год	Освітньо-професійна програма Біологія, Хімія, Лісове господарство, Менеджмент, Підприємництво, торгівля та біржова діяльність, Право, Журналістика, Інформаційна, бібліотечна та архівна справа, Економіка, Фінанси, банківська справа та страхування, Маркетинг, Облік і оподаткування, Соціальна робота, Філософія, Соціологія, Політологія, Психологія, Сценічне мистецтво, Дизайн, Фізична культура і спорт, Фізична терапія, ерготерапія, Середня освіта, Туризм, Готельно-ресторанна справа, Філологія (українська мова та література), Філологія (Російська мова та література. Друга мова; Слов'янський переклад (польський)), Германські мови та літератури (переклад включно), Романські мови та літератури (переклад включно), Прикладна фізика та наноматеріали, Фізика та астрономія, Математика, Прикладна математика, Інформаційні системи та технології, Комп'ютерні науки, Інженерія програмного забезпечення, Історія та археологія, Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії	32 год.	-
		Практичні	
	-	-	
	Самостійна робота		
Рівень вищої освіти: бакалаврський	58 год.		-
	Вид підсумкового контролю: залік		

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Основи медичних знань» є: підготувати фахівців, які володітимуть теоретичними основами і сучасними принципами охорони здоров'я; методами вивчення та оцінки стану здоров'я населення у взаємозв'язку з чинниками, що на нього впливають; надати студентам уявлення про методи збереження здоров'я, формування здорового способу життя; розпізнавання та запобігання захворювань; надати студентам знання з освоєння прийомів першої домедичної (долікарської) допомоги потерпілим від нещасних випадків і хворим із гострими захворюваннями, формування навичок виконання різних процедур при допомозі хворим, а також знайомство з основними соціально-медичними проблемами здоров'я населення.

Основними **завданнями** викладання дисципліни «Основи медичних знань» є:

- формування у студентів необхідної теоретичної бази в області основ медичних знань та здорового способу життя;
- ознайомлення з понятійним апаратом і термінологією в області основ медичних знань і здорового способу життя;
- надання уявлень про сучасний стан розвитку основ медичних знань закономірності змін у стані здоров'я хворих, факторах соціально-економічного, біологічного, антропогенного, медичного характеру, що впливають на нього;
- викладення теоретичних основ першої допомоги при різноманітних невідкладних станах, гострих захворюваннях;
- засвоєння принципів профілактичних заходів та методологічних особливостей застосування отриманих знань на практиці;
- формування знань, навичок і умінь збереження і зміцнення здоров'я;
- надання змоги майбутнім фахівцям набути практичних навичок, які необхідні для організації процесу надання першої домедичної допомоги, обирати ефективні форми проведення профілактичних заходів та занять, що поліпшують стан хворих;
- формування цілісного уявлення про значущість здоров'я в ієрархії людських цінностей і потреб;
- виховання у студентів культури здорового способу життя.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- особливості будови людського організму та вікові особливості;
- ознаки найбільш поширених захворювань, невідкладних станів, інфекційних хвороб, епідемічних та інфекційних процесів дорослої людини і дитини;
- невідкладні стани, причини та фактори, що їх викликають;
- методи надання долікарської допомоги при захворюваннях і травмах;
- основні прийоми серцево-легеневої реанімації;
- основні поняття мікробіології, епідеміології; імунології;
- основні групи гострих інфекційних захворювань;
- правила проведення протиепідемічних заходів при інфекційних захворюваннях;
- медико-педагогічні аспекти профілактики хвороб, що передаються статевим шляхом;
- правила використання різних лікарських речовин;
- методи догляду за хворими;
- правила транспортування поранених і хворих;

вміти:

- оцінювати стан хворого, зокрема вимірювати температуру тіла, артеріальний тиск, визначати та оцінювати пульс, дихання;
- поставити попередній діагноз травми або захворювання;
- розпізнати ознаки та надати першу допомогу при укусах змій, комах, собак та інших тварин;

– надати долікарську допомогу при травмі, кровотечах та інших гострих станах, зокрема при утопленні, задушенні, ураженнях різними хімічними і фізичними факторами (електричним струмом, високою і низькою температурами, радіацією) та при отруєннях;

- використовувати засоби асептики та антисептики;
- виконувати ін'єкції підшкірно або внутрішньом'язово;
- накладати бинтові пов'язки на різні ділянки тіла людини;
- виконувати заходи серцево-легеневої реанімації;
- доглядати за важкохворими або травмованими різного віку;
- провести протиепідемічні заходи при інфекційних хворобах;
- транспортувати хворих і травмованих.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких **компетентностей:**

- інтегральна компетентність:

- здатність розв'язувати типові та складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній діяльності із застосуванням положень, теорій та методів відповідних наук;

- інтегрувати знання та вирішувати складні питання, формулювати судження за недостатньої або обмеженої інформації;

- здатність розуміти цінність природи та її взаємозв'язку з існуванням людини, самоцінність людини;

- здатність прийняття здорового способу життя за норму;

- знання загальнолюдських принципів співіснування;

- загальні компетентності:

- здатність діяти соціально відповідально та громадянсько свідомо;

- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

- знання та розуміння предметної області та розуміння професії;

- здатність до адаптації та дії у новій ситуації;

- здатність спілкуватися рідною мовою як усно, так і письмово, здатність спілкуватися другою мовою;

- спеціальні (фахові) компетентності:

- здатність використовувати під час навчання та виконання професійних завдань знань про будову тіла людини та механізми життєдіяльності її організму, фізіологічні та біохімічні основи адаптації;

- здатність бережливо ставитись до свого здоров'я та здоров'я інших як до найвищої цінності;

- здатність організувати та регулювати свою здоров'язберігальну діяльність;

- здатність адекватно оцінювати власну поведінку та вчинки оточуючих;

- зберігати у готовності та реалізовувати здоров'язберігальні позиції в умовах професійної діяльності;

- здатність використовувати під час навчання та виконання професійних видів робіт основ медичних знань, надавати долікарську допомогу особам під час виникнення у них невідкладних станів та патологічних процесів в організмі;

- здатність використовувати під час навчання та виконання професійних завдань базові знання із загальної теорії здоров'я та здатність до інтегрування знань про принципи, шляхи та умови ведення здорового способу життя.

Міждисциплінарні зв'язки. Курс «Основи медичних знань» є важливою складовою у підготовці бакалавра, що вимагає системного сприйняття матеріалу та базових знань із різних курсів («Біологія», «Анатомія», «Фізіологія людини і тварин», «Загальна цитологія та гістологія», «Біохімія», «Психологія» тощо відповідно до спеціальності). При вивченні цієї дисципліни студенти отримують знання, які потім знадобляться у подальшій професійній діяльності з метою профілактики захворювань, рекреації та оптимізації здоров'я особистості, орієнтації її на здоровий спосіб життя.

3. Програма навчальної дисципліни

Розділ 1. Визначення рівня здоров'я та ознаки його порушення.

Принципи загального догляду за хворими

Тема 1. Загальне вчення про здоров'я і хворобу. Суспільне та індивідуальне здоров'я. Вплив соціальних і екологічних факторів на здоров'я людини.

Нормативно-правова база щодо захисту здоров'я та життя людини. Здоров'я як комплексний показник стану організму. Визначення поняття: здоров'я, хвороба, проміжний стан (преморбідний, передхвороба). Критерії, компоненти, концепції здоров'я. Оздоровчі доктрини світу. Фактори, що визначають здоров'я і хворобу. Хвороба, як зниження адаптивності організму. Індивідуальне та суспільне здоров'я. Здоров'я населення. Показники здоров'я населення та окремих його груп. Залежність стану здоров'я від стану середовища, умов життя, праці, соціального положення людини. Головні чинники та ознаки здоров'я: рівень освіченості (виховання, навчання, розвиток людини), рівень свідомості, рівень культури, життєва позиція і спосіб життя особи (творча активність і розумний спосіб життя: нормальний, безпечний і здоровий), харчування (раціональне, збалансоване), діяльність людини (фізична, розумова, комплексна), безпека (екологічна, соціально-економічна, військово-політична). Три рівні опису цінності здоров'я: біологічний, соціальний, особливий психологічний. Критерії оцінки індивідуального здоров'я. Показники індивідуального здоров'я, суспільного здоров'я. Фактори, що впливають на здоров'я людини. Адаптаційні (приспосувальні) властивості людини та їх залежність від рівня імунітету, інтелекту людини, індивідуальних особливостей біохімічних реакцій в організмі, генетичної стійкості. Здоров'я та активне довголіття. Моніторинг здоров'я, оптимізація і запобігання виникненню небезпечних чинників навколишнього середовища. Діагностика, збереження і відновлення здоров'я при різноманітних захворюваннях (спадкових, придбаних і природному старіння). Профілактика захворювань, дотримання вимог гігієни і подовження життя завдяки адаптаційним можливостям.

Тема 2. Нозологія. Поняття про хвороби і різні види патології.

Нозологія – вчення про хвороби та їх класифікацію. Поняття про здоров'я та хворобу. Причини захворювання (зовнішні і внутрішні). Чотири стадії розвитку захворювання. Здоров'я і хвороба – єдність протилежностей. Хвороба як основоположне поняття нозології: патологічна реакція, патологічний процес, патологічний стан, ремісія, рецидив, ускладнення. Патологічний процес як складова частина хвороби. Не ідентичність поняття «патологічний процес» та поняття «хвороба». Поняття **етиології, патогенезу**. Характеристика причин та умов виникнення хвороби, патологічного процесу. Зовнішні і внутрішні етіологічні фактори. Генералізований і локалізований патологічний процес. Роль нейро-гуморальної системи в механізмах одужання. Перебіг та клінічні форми захворювань. Профілактика захворювань. Спадковість і патологія. Поняття **«захворюваність населення»**. Методи вивчення захворюваності, їхня характеристика. Види захворюваності. Показники загальної захворюваності. Захворюваність населення. Джерела інформації про захворюваність. Міжнародна **класифікація** хвороб, травм і причин смертності, основні принципи її побудови, порядок використання, значення у вивченні захворюваності й смертності населення. **Класифікація хвороб**. За етіологією: інфекційні (викликані мікробом, вірусом) та неінфекційні (під дією хімічних, термічних, механічних та інших факторів) захворювання, паразитарні хвороби (амебіаз, глистяні інвазії), хвороби, зумовлені інтоксикацією організму (професійні, харчові). **Патогенетична класифікація** (спільність механізму розвитку): алергічні хвороби, колагенози, "хвороби адаптації". Класифікація за топографо-анатомічною ознакою: хвороби крові, серця, мозку, легень тощо. Класифікація хвороб за **функціональними системами**: хвороби системи крові, серцево-судинної, дихальної, нервової, ендокринної систем, системи травлення тощо. **Спадкові хвороби**: власне спадкові (гемофілія, хвороба Дауна тощо); хвороби з спадковою схильністю (гіпертонічна хвороба, атеросклероз, цукровий діабет тощо). Дитячі хвороби, хвороби старечого віку, жіночі хвороби та інші. Класифікація хвороб за **спільністю екологічних факторів середовища існування** (крайова або географічна патологія; профзахворювання; «хвороби цивілізації»). Гіподинамія, незбалансоване харчування, забруднення середовища, значне

інформаційне навантаження, надмірний шум тощо як чинники хвороб. **Періоди хвороби.** Перший період хвороби (прихований, латентний або інкубаційний). Другий період хвороби (продромальний). Третій період хвороби (період клінічно вираженої хвороби). За характером перебігу третього періоду: хвороби гострі, підгострі та хронічні. Одуjuanня. Результати хвороби. **Методи діагностики хвороби:** клінічні, експериментальні методи; методи клінічної епідеміології і доказової медицини.

Тема 3. Реактивність та резистентність. Поняття про імунітет, його види.

Поняття реактивності та резистентності. Класифікація реактивності; форми, показники та види реактивності. Роль реактивності організму в підтримці гомеостазу та розвитку патологічного процесу. Співвідношення реактивності та резистентності. Значення конституції для реактивності. Механізми реактивності та резистентності, їх філо- та онтогенез. Імунітет. Види імунітету. Імунна система. Методи підвищення специфічного та неспецифічного імунітету. Імунопрофілактика. Профілактичні щеплення. Календар щеплень. Реакція на щеплення та ускладнення. Заходи щодо хворих на інфекційні хвороби і осіб, які були з ними у контакті.

Тема 4. Основні принципи догляду за хворими.

Визначення поняття «**догляд за хворим**». Загальний догляд. Основні заходи загального догляду за хворими. Спеціальний догляд. Характеристика елементів загального догляду за хворим. Строгий ліжковий режим. Ліжковий режим. Загальний режим. Особливості поведінки та гігієна доглядальника. Гігієна приміщення. Режим хворого. Гігієна ліжка хворого. Гігієна тіла хворого. Профілактика пролежнів. Оцінка ризику пролежнів за шкалами. Догляд за очима, носом, вухами. Гігієна харчування хворого. **Лікувальні заходи, що застосовуються при догляді за хворим.** Клізми. Зігріваючі процедури: зігріваючий компрес і грілки. Охолоджуючі процедури. Промивання шлунка. Інгаляції: аерозольні, парові та масляні. Застосування лікарських засобів при здійсненні загального догляду за хворими. Лікарська речовина (лікарський засіб), лікарська сировина, лікарський препарат і лікарська форма. Тверді, м'які і рідкі лікарські форми. Тверді лікарські форми: порошки, таблетки, гранули, драже. М'які лікарські форми: мазі, лініменти, пасти, пластирі, свічки (супозиторії). Рідкі лікарські форми: розчини, настої, відвари, настойки, рідкі екстракти, мікстури. **Шляхи введення лікарських засобів.** Ентеральний: сублінгвально, суббукально, ректально. Парентеральний: ін'єкції, інгаляції, аплікації. Виведення (екскреція, елімінація) лікарських засобів. **Контроль за станом хворого:** термометрія; дослідження дихальних рухів; вимірювання і оцінка артеріального тиску. Вимірювання і оцінка **артеріального тиску.** Гіпотонія. Гіпертонія. **Дослідження пульсу.** Параметри пульсу. Порушення ритму серцебиття. Нормокардія, брадикардія, тахікардія. **Параметри дихання:** частота, глибина, ритм, тип, відношення частоти дихання до частоти пульсу. Типи характеру дихання: еупное, диспное, задишка, оліпное, олігопное, тахіпное, брадипное, апное, гіперпное, гіпопное. Порушення ритму дихання. Періодичне дихання, Нерегулярне дихання. Розлади ритму дихання (патологічні типи дихання): дихання Чейна-Стокса, дихання Біота, дисоційоване дихання Грокко, дихання Куссмауля, апнейзіс, гаспінг-дихання.

Тема 5. Інфекція та інфекційні захворювання. Основи епідеміології.

Загальні поняття про **інфекцію**. Походження інфекції. Збудники інфекційних хвороб та їх властивості. Поняття про епідеміологію. Завдання, які вирішує епідеміологія. Вчення про епідемічний процес. Механізм, шляхи та фактори передачі інфекції. **Класифікація** інфекційних захворювань за інтенсивністю поширення. Епідемічний процес. Епідеміологічне вогнище. Поширення інфекційних захворювань. Шляхи передачі інфекційних захворювань: від хворих здоровим людям при безпосередньому контакті, через повітря, ґрунт, воду, харчові продукти. Етіологія, клініка, лікування та профілактика інфекційних захворювань. Спеціальний режим як захід для запобігання поширенню інфекцій в осередку масових захворювань (карантин, обсервація). Поняття про **дезінфекцію, дезінсекцію, дератизацію**. Види дезінфекції:

профілактична, поточна, заключна. Способи та засоби дезінфекції. Знайомство з методикою використання дезінфекційних засобів при різних інфекціях. Санітарно-дезінфекційний режим. Поняття про інфекційні, інвазійні хвороби. **Антропонози, зоонози, антропозонози, сапронози.** Умови, необхідні для виникнення інфекційних захворювань. Класифікація Л.В. Громашевського. Перебіг інфекційної хвороби. Клінічні форми інфекційних захворювань. Наслідки інфекційних захворювань. Діагностика, підходи до лікування та профілактики інфекційних захворювань. Догляд за інфекційними хворими. **Загальна характеристика інфекційних хвороб.** Характеристика інфекцій дихальних шляхів і кров'яних (трансмисивних) інфекцій, правила їх профілактики. Характеристика кишкових інфекційних хвороб і правила їх профілактики. Хвороби, що передаються статевим шляхом. СНІД. Характеристика інфекцій зовнішніх покривів і правила їх профілактики. Ознаки грибкових захворювань шкіри, гельмінтозів та їх профілактика. Найхарактерніші дитячі захворювання.

Тема 6. Соматичні хвороби основних систем органів людини.

Клінічні прояви **захворювання органів дихання**: порушення носового дихання, відчуття сухості й першіння в горлі, кашель, біль у грудній клітці, задишка, напади ядухи. Гострі респіраторні захворювання: джерело інфекції, клінічна картина, лікування та профілактика. Бронхіт: етіологія, клініка, лікування та профілактика. Пневмонії: етіологія, клініка, лікування та профілактика. Плеврит: етіологія, клініка, лікування та профілактика. Набряк легень: етіологія, клініка, лікування та профілактика. Бронхіальна астма: етіологія, клініка, лікування та профілактика. Легеневі кровотечі: етіологія, клініка, лікування та профілактика. **Серцева недостатність.** Розлади гемодинаміки. Недостатність правого і лівого шлуночка. Систолічна і діастолічна серцева недостатність. Гостра і хронічна серцева недостатність. Гостра недостатність при інфаркті міокарда (розриві стінок лівого шлуночка, на фоні недостатності мітрального та аортального клапанів). Хронічна серцева недостатність. Взаємозв'язок між гострою та хронічною серцевою недостатністю. Класифікація серцевої недостатності: I стадія (початкова) – прихована серцева недостатність; II стадія (виражена) – тривала серцева недостатність: період А – початок тривалої стадії та період Б – кінець тривалої стадії; III стадія – кінцева, дистрофічна. Ознаки захворювань **ендокринної системи.** Гормони, їх дія на організм. Властивості гормонів. Регуляція діяльності ендокринних залоз. Вплив гормонів на нервову систему, особливо на автономну. Нейрогуморальна регуляція. Захворювання гіпоталамо-гіпофізарної системи: нанізм, акромегалія, хвороба Іценко-Кушинга. Захворювання щитоподібної залози: гіпотиреоз, ендемічний та спорадичний зоб, дифузний токсичний зоб. Захворювання острівкового апарату підшлункової залози: цукровий діабет I та II типу, гіпо- та гіперглікемічна кома. Захворювання наднирників: адісонова хвороба, хвороба Конна. **Ожиріння** (причини, прояв, наслідки). Найголовніші функції кишечника (рухова функція; переварювання; секреторна функція; синтезуюча (вироблення вітамінів); усмоктування поживних речовин у кров; імунна функція; ендокринна функція). Прояви розладів функцій **органів травлення** (біль, порушення апетиту, нудота, блювота, відрижка, печія, пронос, запор). Гострі шлункові та кишкові **кровотечі** (джерело кровотеч, причини шлунково-кишкової кровотечі, фактори, що провокують шлунково-кишкові кровотечі). Класифікація шлунково-кишкових кровотеч: кровотечі з верхніх (стравохідний, шлункові, дуоденальні) та нижніх відділів (тонкокишкові, товстокишкові, гемороїдальні). **Техніка огляду** порожнини рота. Пальпація та перкусія живота. Поняття гострий живіт (клінічні прояви, перша допомога).

Розділ 2. Загальне поняття про невідкладні та термінальні стани, першу невідкладну допомогу

Тема 7. Рівні медичної допомоги, лікарняні установи.

Класифікація типів та номенклатура лікувально-профілактичних закладів відповідно до рівнів медичної допомоги: первинна, вторинна та третинна. Первинна медична допомога. Медзаклади первинної медичної допомоги. Види первинної медичної допомоги. Функції первинної медичної допомоги. Екстренна допомога поза межами лікувально-профілактичного

закладу як різновид первинної медичної допомоги. Вторинна медична допомога. Заклади вторинної медичної допомоги. Види та функції вторинної медичної допомоги. Вторинна медична допомога: вторинна амбулаторно-поліклінічна медична допомога, амбулаторна консультативно-діагностична допомога, стаціонарна вторинна медична допомога. П'ять типів лікарень вторинної медичної допомоги: лікарня інтенсивної допомоги, лікарня планового лікування хронічних хворих, лікарня відновного лікування, хоспіси, лікарня медико-соціальної допомоги. Рівні первинної та вторинної (спеціалізованої) допомоги. Третинна (внутрішньо-лікарняна, високотехнологічна) медична допомога. Медичні заклади третинної медичної допомоги. Види та функції третинної медичної допомоги. Лікувально-профілактичні заклади третинної медичної допомоги. Амбулаторний та стаціонарний етапи медичної допомоги. Третинна медична допомога: третинна консультативна медична допомога; стаціонарна медична допомога третинного рівня.

Тема 8. Невідкладні стани. Перша домедична допомога при невідкладних станах.

Визначення поняття «невідкладний стан» та «нешасний випадок». Поняття про першу домедичну допомогу, її завдання. Загальні принципи надання першої домедичної допомоги. Причини та ознаки зупинки дихання та кровообігу. Екстремальні стани. Шок, контузії, кома, непритомність, колапс. Термінальні стани. Стадії термінального стану: передагонія, агонія, клінічна смерть. Основні ознаки термінальних станів. Ознаки клінічної смерті. Відносні та явні ознаки біологічної смерті. Реанімація. Реанімаційні заходи. Заходи первинної реанімації при травмах. Методи проведення реанімації; підготовка потерпілого до реанімації; очищення верхніх дихальних шляхів від сторонніх предметів; фіксація язика; штучна вентиляція легень методами «рот в рот», «рот в ніс», Сільвестра; непрямий (закритий) масаж серця. Методика проведення непрямого масажу серця дітям залежно від віку.

Тема 9. Травматичні пошкодження людини: прояви, діагностика, допомога.

Поняття *травматизм, травма*. Класифікація травм: у залежності від умов отримання (транспортні, побутові, спортивні); у залежності від пошкоджуючого фактору (механічні, хімічні, термічні); у залежності від характеру ушкодження (закриті, відкриті, проникаючі, одиночні, множинні, прості, комбіновані). Класифікація травм за результатом дії фактору, що ушкоджує: ізольована, множинна, комбінована травма. Гострі та хронічні травми. **Кровотеча**. Види зовнішніх кровотеч: капілярна, венозна, артеріальна, кровотечі з рота, з носа, з вух тощо. Капілярна, венозна та артеріальна кровотеча: причини, ознаки, допомога. Загальні принципи надання долікарської допомоги при кровотечах. Небезпека кровотеч. Методи зупинення кровотеч – тимчасове зупинення, поняття про остаточне зупинення кровотеч. Способи тимчасової зупинки кровотеч. Правила накладання джгута. Долікарська допомога при різних видах травм. **Удари, розтягнення, розриви зв'язок, сухожилів, м'язів стиснення, синдром тривалого стиснення тканин (травматичний токсикоз), вивих, контузія, перелом**: визначення, причини виникнення, клінічні прояви, перша допомога. Види переломів: травматичні і патологічні, закриті (без пошкоджень шкіри) і відкриті (шкіра пошкоджена в зоні перелому). Значення рентгенографії в діагностиці переломів кісток. Іммобілізація, показання та правила накладання іммобілізаційної шини. Правила транспортування травмованих хворих. Особливості переломів кісток у дітей. Долікарська медична допомога при **травмах голови, шиї, хребта**. Закриті травми головного мозку – струс, удар, здавлювання. Переломи кісток черепа, їх характерні ознаки, ускладнення. Принципи надання долікарської медичної допомоги при черепно-мозкових ушкодженнях. Ушкодження носа, очей, вуха, щелеп. Їх основні ознаки, ускладнення. Поранення шиї, їх види. Закриті та відкриті ушкодження хребта та спинного мозку, їх основні ознаки. Особливості транспортування та догляду за такими потерпілими. **Рани**, види ран, симптоми. Перша допомога при пораненні. Інфікування ран, попередження інфікування ран. Догляд за раною. Профілактика правцю. Удари м'яких тканин. Долікарська медична допомога. Долікарська медична допомога при **травмах грудної клітки та органів грудної порожнини**. Закриті травми грудної клітини та органів грудної порожнини. Удари, переломи ребер. Здавлювання грудної клітини. Основні ознаки. Поранення грудної

клітини та органів грудної порожнини. Абсолютні ознаки проникних поранень грудної клітини. Пневмоторакс. Гемоторакс. Долікарська медична допомога при травмах грудної клітини. **Травматичний шок**, його перебіг, основні ознаки. Долікарська медична допомога при травматичному шоку. Поняття про знеболювання при травмах.

Тема 10. Десмургія.

Поняття десмургія, пов'язка, перев'язка. Види пов'язок (м'які, тверді), їх мета. Типи пов'язок за призначенням. Типи бинтових пов'язок. Загальні правила бинтування. Загальні вимоги до накладання бинтових пов'язок. Показання до перев'язок. Види та властивості перев'язувального матеріалу. Клейові пов'язки. Лейкопластирні пов'язки. Бинтові пов'язки. Накладання еластичних бинтів. Тісно-туга пов'язка. Накладання твердих пов'язок (шин Крамера, Дітеріхса, пневмошин). Гіпсові пов'язки. Техніка накладання найбільш поширених пов'язок (спірально пов'язка з однією та двома стрічками, пов'язка на молочну залозу, хрестоподібна, пов'язка Дезо); пов'язки на ділянку живота і таза (спірально, колова, колосоподібна, пов'язка на пахову ділянку, Т-подібна); пов'язка на голову (чепець, вуздечка), на одне або обидва ока, пов'язки на верхні та нижні кінцівки (колосоподібна, черепаша, восьмиподібна, поворотна, спіральна, косинкова, лицарська рукавичка, пов'язка на палець).

Тема 11. Особливості надання допомоги на догоспітальному етапі при травмах різної локалізації, викликаних фізичними та біологічними факторами.

Опіки як наслідок ушкодження різними факторами. Термічні опіки, їх ступені. Опіки, види, клінічна картина та невідкладна допомога. Поняття про опікову хворобу. Основні ознаки ушкоджень організму людини при дії низьких температур, перша медична допомога. **Відмороження**. Ступені відмороження. Невідкладна допомога при відмороженні. **Замерзання**. Невідкладна допомога при замерзанні. Озноб. **Електротравма**. П'ять ступенів наслідків ураження електричним струмом. Ураження струмом високої напруги. Місцеві та загальні ознаки при ураженні електричним струмом та блискавкою. Схема надання невідкладної допомоги при поразці блискавкою. Перша допомога при електротравмі. **Утоплення**. Механізми розвитку термінального стану при втопленні. Істинне утоплення, асфіксичне утоплення, синкопальне утоплення. Утоплення в прісній воді. Утоплення в морській воді. Перша допомога при утопленні. Схема надання першої медичної допомоги при істинному ("синьому") утопленні. Надання невідкладної допомоги при "білому" утопленні. **Тепловий і сонячний удар**, їх причини, ознаки, перша допомога. **Радіаційні ураження**. **Укуси тварин** (собак, павуків, бджіл, змій тощо), ознаки, причини та перша допомога.

Тема 12. Пошкодження викликані хімічними факторами. Наркоманії та токсикоманії.

Гострі отруєння, причини, ознаки, перша допомога. **Хімічні опіки**. **Наркотик** (визначення, властивості, наслідки вживання). Класифікація **психоактивних речовин**: опіати (опіоїди); депресанти: седативні, снодійні, транквілізатори; стимулятори: кокаїн, амфетамін, кофеїн, кат (рослина, містить речовину, подібну до ефедрину); галюциногени: ЛСД, мескалін, циклодол, атропін; інші речовини: канабіс (конопля, гашиш), інгалянти, кава, бетель, фенциклідин. **Наркоманія** як хвороба, яка виникає внаслідок систематичного вживання речовин, що включені до переліку наркотиків. Прояви наркоманії. Психічна та фізична залежність організму. **Токсикоманія** як хвороба, що характеризується подібною до наркоманії психічною та фізичною залежністю від речовин, які не включені до переліку наркотиків. Етіопатогенез. Наркоманії та токсикоманії як поліетіологічні захворювання. Фактори ризику: соціальні (доступність наркотика, «мода», вплив однолітків, традиції); особистісно-психологічні (акцентуації характеру і розлади особистості, привабливість дії, гедоністична орієнтація (прагнення до отримання задоволення); біологічні (вік дебютної наркотизації, початкова толерантність, спадковість, органічні ураження головного мозку та печінки). Синдромологія: синдром зміненої реактивності; синдром психічної та фізичної залежності;

синдром психотоксичної дії наркотика; синдром зміни сомато-неврологічних функцій. Стадії наркоманії. Лікування та профілактика наркоманій та токсикоманій.

Тема 13. Алергічні захворювання.

Алергічні захворювання (реакції). Алергічні захворювання (підвищена імунна реакція на екзо- і ендогенні алергени). Причина алергічних реакцій (сенсibiliзація доекзоалергенами (інфекційними та неінфекційними) доендоалергенами). Алергічні реакції 1-4 типів: алергічна реакція 1 типу (реакція негайного типу, реакційний, анафілактичний тип); алергічна реакція 2 типу (цитотоксичний тип); алергічна реакція 3 типу (імунокомплексний тип, тип Артюса); алергічна реакція 4 типу (уповільненого типу, Т-клітинний тип). Клінічна картина. Діагностика та лікування.

Тема 14. Захворювання та патологічні стани, що пов'язані з віком та статтю.

Патологія немовляти. Патологія у дітей дошкільного віку. Патології у школярів. Психоневрологічні захворювання дітей. Особливості хвороб у осіб похилого віку. Невідкладні стани у жінок.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тематичних розділів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усього	у тому числі			ІЗ	усього	у тому числі			ІЗ
		л	практ.	сам.роб.			л	практ.	сам.роб.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9		
Розділ 1. Визначення рівня здоров'я та ознаки його порушення. Принципи загального догляду за хворими										
Тема 1. Загальне вчення про здоров'я і хворобу. Суспільне та індивідуальне здоров'я. Вплив соціальних і екологічних факторів на здоров'я людини.	6	2	-	4	-	-	-	-	-	-
Тема 2. Нозологія. Поняття про хвороби і різні види патології.	6	2	-	4	-	-	-	-	-	-
Тема 3. Реактивність та резистентність. Поняття про імунітет, його види.	6	2	-	4	-	-	-	-	-	-
Тема 4. Основні принципи догляду за хворими.	10,5	4	-	6,5	-	-	-	-	-	-
Тема 5. Інфекція та інфекційні захворювання. Основи епідеміології.	10,5	4	-	6,5	-	-	-	-	-	-
Тема 6. Соматичні хвороби основних систем органів людини.	6	2	-	4	-	-	-	-	-	-
Разом за розділом 1	45	16	-	29	-	-	-	-	-	-
Розділ 2. Загальне поняття про невідкладні та термінальні стани, першу невідкладну допомогу										
Тема 7. Рівні медичної допомоги, лікарняні установи.	5,5	2	-	3,5	-	-	-	-	-	-
Тема 8. Невідкладні стани. Перша домедична допомога	5,5	2	-	3,5	-	-	-	-	-	-

при невідкладних станах.										
Тема 9. Травматичні пошкодження людини: прояви, діагностика, допомога.	5,5	2	-	3,5	-	-	-	-	-	-
Тема 10. Десмургія.	5,5	2	-	3,5	-	-	-	-	-	-
Тема 11. Особливості надання допомоги на догоспітальному етапі при травмах різної локалізації, викликаних фізичними та біологічними факторами.	6,5	2	-	4,5	-	-	-	-	-	-
Тема 12. Пошкодження викликані хімічними факторами. Наркоманії та токсикоманії.	5,5	2	-	3,5	-	-	-	-	-	-
Тема 13. Алергічні захворювання.	5,5	2	-	3,5	-	-	-	-	-	-
Тема 14. Захворювання та патологічні стани, що пов'язані з віком та статтю.	5,5	2	-	3,5		-	-	-	-	
Разом за розділом 2	45	16	-	29	-	-	-	-	-	-
Усього годин	90	32	-	58	-	-	-	-	-	-

5. Теми лекційних занять

№ теми з/прогр.	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1.	Загальне вчення про здоров'я і хворобу. Суспільне та індивідуальне здоров'я. Вплив соціальних і екологічних факторів на здоров'я людини.	2	-
2.	Нозологія. Поняття про хвороби і різні види патології.	2	-
3.	Реактивність та резистентність. Поняття про імунітет, його види.	2	-
4.	Основні принципи догляду за хворими.	4	-
5.	Інфекція та інфекційні захворювання. Основи епідеміології.	4	-
6.	Соматичні хвороби основних систем органів людини.	2	-
7.	Рівні медичної допомоги, лікарняні установи.	2	-
8.	Невідкладні стани. Перша домедична допомога при невідкладних станах.	2	-
9.	Травматичні пошкодження людини: прояви, діагностика, допомога.	2	-
10.	Десмургія.	2	-
11.	Особливості надання допомоги на догоспітальному етапі при травмах різної локалізації, викликаних фізичними та біологічними факторами.	2	-
12.	Пошкодження викликані хімічними факторами. Наркоманії та токсикоманії.	2	-
13.	Алергічні захворювання.	2	-
14.	Захворювання та патологічні стани, що пов'язані з віком та статтю.	2	-
Разом		32	-

6. Теми практичних занять

Не передбачено навчальним планом.

7. Самостійна робота

№ теми з/прогр.	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1.	Загальне вчення про здоров'я і хворобу. Вплив соціальних і екологічних факторів на здоров'я людини, стан здоров'я населення України.	4	
2.	Нозологія. Поняття про хвороби і різні види патології. Методи діагностики хвороб.	4	
3.	Реактивність та резистентність. Типи конституції. Поняття про імунітет, його види. Імунопрофілактика.	4	
4.	Основні принципи догляду за хворими. Розлади дихання та їх характеристика. Лікарські засоби: класифікація, шляхи введення та виведення.	6,5	
5.	Інфекція та інфекційні захворювання. Основи епідеміології. Характеристика кров'яних інфекцій. СНІД.	6,5	
6.	Соматичні хвороби основних систем органів людини. Захворювання ендокринної системи.	4	
7.	Рівні медичної допомоги, лікарняні установи. Медичні заклади первинної, вторинної та третинної медичної допомоги.	3,5	
8.	Невідкладні стани. Перша домедична допомога при невідкладних станах. Реанімація.	3,5	
9.	Травматичні пошкодження людини: прояви, діагностика, допомога. Долікарська допомога при різних видах травм.	3,5	
10.	Десмургія. Види та властивості перев'язувального матеріалу. Типи пов'язок.	3,5	
11.	Особливості надання допомоги на догоспітальному етапі при травмах різної локалізації, викликаних фізичними та біологічними факторами. Радіаційні ураження. Укуси тварин.	4,5	
12.	Пошкодження викликані хімічними факторами. Наркоманії та токсикоманії. Лікування та профілактика.	3,5	
13.	Алергічні захворювання. Діагностика та лікування.	3,5	
14.	Захворювання та патологічні стани, що пов'язані з віком та статтю. Особливості хвороб осіб похилого віку.	3,5	
Разом		58	

Індивідуальне завдання

Індивідуальне завдання виконується у вигляді письмової науково-пошукової роботи, яка за своєю структурою має дві частини: теоретичну та практичну. Теоретична частина складається з двох теоретичних питань, практична – із двох ситуаційних задач.

При виконанні індивідуального завдання студент має користуватися такими вказівками: об'єм основної частини письмової роботи 10-15 друкованих аркушів (А4), кегль шрифту – 14, міжрядковий відступ – 1,5. Наприкінці індивідуального завдання обов'язково надається список використаних джерел.

Максимальна кількість балів, яку може отримати студент – **20 балів**.

Варіант індивідуального завдання обирає студент. Терміни здачі та захисту індивідуального завдання визначає викладач (до початку залікового тижня).

Критерії оцінювання та шкала оцінювання індивідуального завдання:

- цілісність, систематичність, критичний аналіз суті та змісту теоретичних питань в першоджерелах, виклад фактів, ідей, результатів досліджень у логічній послідовності – **3 бали**;
- повнота розкриття питання; аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку певного теоретичного питання – **2 бали**;
- уміння формулювати власне відношення до проблеми, робити аргументовані висновки – **3 бали**;
- дотримання правил реферування наукових публікацій – **1 бал**;
- дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титульний аркуш, план, основна частина – теоретичний та практичний блок, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел) – **1 бал**;
- доказовість висновків при розв'язанні ситуаційних задач, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив розвитку певної ситуації – **10 балів**.

Шкала оцінювання індивідуального завдання:

Високий 17-20 *Відмінно*

Достатній 12-16 *Добре*

Середній 5-11 *Задовільно*

Низький 0-4 *Незадовільно*

Оцінка з індивідуального завдання є обов'язковим балом, який враховується при підсумковому оцінюванні (заліку) навчальних досягнень студентів із навчальної дисципліни.

8. Види контролю і система накопичення балів

Семестровий курс дисципліни розподілено на 2 тематичні розділи. Контроль і оцінювання знань, вмінь та навичок студентів складається з двох етапів:

- поточного контролю роботи студентів;
- підсумкового контролю у вигляді заліку.

Поточний контроль здійснюється в процесі вивчення дисципліни на заняттях і проводиться у терміни, які визначаються календарним планом.

При проведенні поточного контролю до кожного з тематичних розділів оцінюються:

- виконання домашніх практичних завдань (виконання навчальних завдань, відповіді на поставлені питання тощо),
- виконання контрольної роботи та тестування.

За виконане **домашнє практичне завдання (самостійна робота)** до кожного лекційного заняття студент може отримати **1 бал**. Всього 16 заходів. Виконане завдання оцінюється

1 бал – навчальне завдання виконане правильно і повністю з опорою на теоретичні знання, робота здана викладачеві вчасно.

0,5 бала – навчальне завдання студент виконав повністю, з використанням теоретичних знань, але допущені неточності, окремі помилки.

0 балів – завдання не виконане.

Домашнє практичне завдання студент повинен здати на наступному тижні після проведення лекційного заняття.

Контрольне тестування та контрольна робота за результатами вивчення матеріалу Розділів 1 та 2 проводяться на останньому тижні атестації 1 та 2 відповідно до навчального плану і оцінюються в сумі по 22 бали за кожним розділом. Інші 8 балів студенти отримують за виконання домашніх практичних завдань.

Контрольне тестування – 10 балів до кожного розділу (за результатами проходження тесту в системі електронного забезпечення навчання ЗНУ або в письмовому вигляді, максимальна оцінка **10 балів**).

Контрольна робота – 12 балів до кожного розділу. Кожна контрольна робота містить 1 теоретичне питання, 1 практичне завдання (оцінюється **по 3 бали**) та 12 тестових завдань (оцінюється **по 0,5 бала, максимально 6 балів**).

Теоретичні питання оцінюються:

3 бали – відповідь бездоганна за змістом, формою та обсягом. Студент вільно володіє матеріалом: при відповіді показує досконале знання навчальної літератури, наводить власні міркування, робить узагальнюючі висновки, використовує знання з суміжних галузевих дисциплін, доцільно використовує матеріал при наведенні прикладів.

2,5 бали – передбачають досить високий рівень знань і навичок. При цьому відповідь логічна, містить деякі неточності при наведенні прикладів. Можливі труднощі при формулюванні узагальнюючих висновків

2 бали – студент відповідає по суті питання і в загальній формі розбирається у матеріалі, але відповідь неповна і містить неточності, порушується послідовність викладення матеріалу, виникають труднощі у наведенні прикладів.

1,5 бала – студент лише в загальній формі розбирається у матеріалі, відповідь неповна і неглибока, лише частково розкриває зміст питання. Студент дає недостатньо правильні формулювання, порушує послідовність викладення матеріалу, відчуває труднощі при наведенні прикладів.

1 бал ставиться, коли студент практично не знає програмного матеріалу, не розкриває зміст питання.

0 балів ставиться, коли відповідь відсутня.

Максимальна кількість балів, які може набрати студент за виконання завдань *Розділу 1* складає **30 балів, до Розділу 2 – 30 балів**.

Максимальна сумарна кількість балів, які може набрати студент за виконання завдань двох розділів складає **60 балів**.

До підсумкового семестрового контролю студент допускається, якщо за результатами двох атестацій він набрав не менше **35 балів**.

Підсумковий контроль у формі заліку.

За результатами заліку студент максимально може отримати **40 балів**, із яких 20 балів – виконання та оформлення індивідуального завдання. Інші 20 балів студент отримує під час проведення заліку (підсумкове тестування).

Залік здійснюється в письмовій формі за заліковими білетами, які містять 20 тестових завдань (1 бал за 1 тестове завдання), що дає можливість здійснити оцінювання знань студента з усієї дисципліни.

Контроль якості виконання домашніх завдань (самостійної роботи) здійснюється в межах індивідуальної роботи викладача зі студентами, передбачених програмою.

Розподіл балів, які отримують студенти

Розподіл балів, які отримують студенти за системою накопичення до Розділу 1 та 2.

№	Вид контрольного заходу/кількість контрольних заходів/кількість балів	Кількість контрольних заходів	Кількість балів за 1 захід	Усього балів
1	Підготовка та виконання домашніх практичних завдань (самостійної роботи) до кожного заняття	16	0-1	16
2	Контрольна робота 1 (містить 1 теоретичне питання, 1 ситуаційну задачу, 12 тестових завдань за матеріалом <i>Розділу 1</i> , проводиться в письмовому	1	0-12	12

	вигляді)			
3	Контрольна робота 2 (містить 1 теоретичне питання, 1 ситуаційну задачу, 12 тестових завдань за матеріалом <i>Розділу 2</i> , проводиться в письмовому вигляді)	1	0-12	12
4	Самостійне проходження тесту за матеріалом <i>Розділу 1</i> (проводиться по завершенню вивчення Теми 6 в електронному вигляді).	1	0-10	10
5	Самостійне проходження тесту за матеріалом <i>Розділу 2</i> (проводиться по завершенню вивчення Теми 14 в електронному вигляді).	1	0-10	10
6	Індивідуальне завдання	1	0-20	20
	Контрольне тестування за вивченим матеріалом курсу (20 тестових завдань) (проводиться по завершенню вивчення курсу)		0-20	20
Усього		21	-	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

За шкалою ECTS	За шкалою університету	За національною шкалою	
		Екзамен	Залік
A	90 – 100 (відмінно)	5 (відмінно)	Зараховано
B	85 – 89 (дуже добре)	4 (добре)	
C	75 – 84 (добре)		
D	70 – 74 (задовільно)	3 (задовільно)	
E	60 – 69 (достатньо)		
FX	35 – 59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)	2 (незадовільно)	Не зараховано

F	1 – 34 (незадовільно – з обов'язковим повторним курсом)		
---	--	--	--

9. Рекомендована література

Основна:

1. Валецька Р.О. Основи медичних знань. Луцьк : Волинська книга, 2007. 298 с.
2. Гур'єв С.О., Шищук В.Д., Шкатула Ю.В. Медицина надзвичайних ситуацій. Екстрена медична допомога : навч. посібник. Суми : Вид-во СумДУ, 2010. 321 с.
3. Дідик А.Т. Медична допомога при травмах. Опіки. Відмороження. Електричні травми. Переломи кісток : Тексти лекцій. Запоріжжя : ЗДУ, 1992.
4. Загальний догляд за хворими і медична маніпуляційна техніка : підруч. / за ред. В.І. Литвиненка. Київ : Медицина, 2009. 815 с.
5. Гищак Т.В., Долина О.В. Основи медичних знань та медицина катастроф: навчальний посібник. Київ : Медицина, 2003. 458 с.
6. Даценко І.І., Габович Р.Д. Профілактична медицина: загальна гігієна з основами екології : підруч. для студент мед. ВНЗ, вид. 2-ге, перероб. і допов. Київ : Здоров'я, 2004. 788 с.
7. Медицина катастроф: підручник / Г.О. Черняков та ін.; за ред. І.В. Кочіна. Київ : Здоров'я, 2001. 348 с.
8. Медицина невідкладних станів. Екстрена (швидка) медична допомога : підруч. для мед. вищ. навч. закл. IV рівн. акредит. затв. МОНУ / за ред. І.С. Зозулі. Київ : ВСВ «Медицина», 2017. 960 с.
9. Мойсак О.Д. Основи медичних знань і охорони здоров'я: навчальний посібник. Київ, Арістей, 2008. 380 с.
10. Основи медичних знань та долікарської допомоги: підручник для студентів вищих навчальних закладів / Я.І. Федонюк та ін.; за ред. Я.І. Федонюка, В.С. Грушка. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. 728 с.
11. Плахтій П.Д., Соколенко Л.С., Гутарева Н.В. Основи медичних знань : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня Рута», 2013. 268 с.
12. Тахтарова І. К., Олійник В. П., Захарова А. О. Основи медичних знань (кредитно-модульний курс): навчальний посібник. Миколаїв, 2009. 279 с.
13. Халмурадов Б.Д., Волянський П.Б. Медицина надзвичайних ситуацій : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2008 с.

Додаткова:

1. Апанасенко Г.Л., Попова Л.А. Медицинская валеология : избранные лекции. Киев : Здоров'я, 1998. 242 с.
2. Айзман Р.И., Рубанович В.Б., Суботялов М.А. Основы медицинских знаний и здорового образа жизни: учебное пособие. Новосибирск: Сиб. унив. изд-во, 2010. 214 с.
3. Артюнина Г.П., Гончар Н.Т., Игнаткова С.А. Основы медицинских знаний: здоровье, болезней и образ жизни (учебное пособие для студентов педагогических вузов). Псков, 2003. 304 с.
4. Верхратський С.А. Історія медицини. Київ : Вища школа, 1983. 383 с.
5. Висоцький І.Ю., Храмова Р.А. Медична рецептура : навч. пос. Суми : Вид-во СумДУ, 2003. 111 с.
6. Генис Д.Е. Медицинская паразитология : учеб. для уч-ся мед. училищ. 4-е изд. Москва : Медицина, 1991. 240 с.
7. Внутренняя медицина. Общая пропедевтика : учеб. пос. / Н.И. Яблчанский и др. Харьков, 2009. 143 с.

8. Горай О.В. Підготовка медичних сестер до санітарно-гігієнічного виховання і профілактичної роботи серед дітей шкільного віку : монографія. Житомир : Вид-во ФОП Євенок О.О., 2014. 240 с.
9. Энциклопедический справочник медицины и здоровья / В.И. Белов и др. Москва : Русское энциклопедическое товарищество, 2005. 960 с.
10. Дюбкова Т.П., Жерносек В.Ф. Основы медицинских знаний: охрана материнства и детства: инфекционные болезни: учеб. пособие для студ. пед. спец. учреждений, обеспечивающих получение высш. образования. Минск: Адукацыя і выхаванне, 2005. 447 с.
11. Жилов Ю.Д., Куценко Г.И., Назарова Е.Н. Основы медико-биологических знаний: учебник. Москва: Высшая школа, 2001. 654 с.
12. Задорожня В.Ю. Основы медичних знань: лабораторний практикум для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра напряму підготовки «Біологія». Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 99 с.
13. Медицинские знания педагогу в вопросах и ответах / под ред. М.П. Дорошкевича. Минск: Беларусь, 2002. 286 с.
14. Медична психологія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. реком., (затв.) МОНУ / С.Д. Максименко та ін. Київ : Слово, 2014. 515 с.
15. Неотложные состояния и экстренная медицинская помощь : справочник / Г.Я. Авруцкий и др. Москва : Медицина, 1988. 528 с.
16. Медицинская этика и деонтология / под ред. Г.В. Морозова, Г.И. Царегородцева. Москва : Медицина, 1983. 272 с.
17. Основы безопасности жизнедеятельности и первой медицинской помощи : учеб. пос. / под ред. Р.И. Айзмана, С.Г. Кривошекова, И.В. Омельченко. 2-е изд. Новосибирск : Сибирское университетское издательство, 2004. 271 с.
18. Основы медицинских знаний / под ред. Тарасова Ю.С. Самара, 2006. 175 с.
19. Первая медицинская помощь: справочник / сост. Ю.С. Тыра. Харьков: Фолио: Единорог, 2001. 453 с.
20. Смоленко Е.Д., Прищепя И.М. Основы медицинских знаний : курс лекций. Витебск : УО «ВГУ им. П.М. Машерова», 2009. 173 с.
21. Основы медицинских знаний и здорового образа жизни : учеб. пособие / М.В. Пищаева и др. Арзамас : АГПИ, 2006. 128 с.

Інформаційні ресурси:

1. Портал электронной медицинской литературы. URL: <http://medulka.ru/himiya-biohimiya/books-page>.
2. Электронные медицинские книги. URL: <http://www.medliter.ru>.
3. Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів». URL: <http://sphu.org>.
4. Интернет учебники по биологии и биохимии. URL: <http://bookboon.com/en/textbooks/biology-biochemistry>.
5. Захист Вітчизни. Основы медичних знань : підруч. для 10 кл. закл. заг. середн. освіти. Рівень стандарту / А.А. Гудима та ін. Тернопіль : Астон, 2018. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi59/0042865.pdf>
6. Лелека В.М., Бахтін А.М., Винограденко Е.В. Захист Вітчизни (рівень стандарту, «Основы медичних знань») : підруч. для 10 кл. закл. загал. середн. освіти. Харків : Ранок, 2018. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi59/0042868.pdf>.
7. Міненко М.І. Захист Вітчизни (Основы медичних знань) : підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закладів, рівень стандарту. Харків, 2010. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi6/0007633.pdf>
8. Новая электронная библиотека. URL: <http://www.newlibrary.ru>.
9. Нормы в медицинской практике : справ. пос. Москва : МЕДпресс, 2000. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Копіюка/0031144.djvu>
10. Український медичний каталог. URL: <http://ukrmed.org.ua/>.

11. Український медичний портал "Швидка допомога". URL: <http://www.dopomoha.kiev.ua/>.
12. Червоний Хрест. URL: <http://www.redcross.org.ua>.
13. «Uaua Info» – Медичний портал. URL: <http://uaua.info>.
14. Портал «Lіkar для всіх». URL: <http://www.lіkar.info/>.
15. World Health Organization (Всесвітня організація охорони здоров'я). URL: <http://www.who.int/ru/>.
16. Міністерство охорони здоров'я України. URL: <http://www.moz.gov.ua>.
17. Перша медична (відео). URL: https://www.youtube.com/playlist?list=PLFF6m_EbbHZrLbcsFSjEZB8wKALEeRmWn.
18. Центр медичної статистики МОЗ України. URL: <http://medstat.gov.ua/ukr/main.html>
19. Журнал Національної академії медичних наук України. URL: <http://journal.amnu.gov.ua>.
20. Нормативно-директивні документи МОЗ України. URL: <http://www.mozdocs.kiev.ua/>.
21. Валецька Р. О. Основи медичних знань. URL: <http://www.twirpx.com/file/1198103/>.
22. Основи медичних знань. URL: <http://healt.ucoz.ua/>.
23. Концепція нової системи охорони здоров'я. URL: http://moz.gov.ua/docfiles/Pro_20140527_0_dod.pdf.
24. Первая медицинская помощь при угрожающих состояниях. Уфа, 2001. URL: http://ebooks.znu.edu.ua/files/2007/08/edu_29sept2006_818.rar

Погоджено *Людмила О.В.*

навчальний відділ

« 13 » 05 2019 р.

